

OTDK-dolgozat

2025

Pécsi Tudományegyetem

Bölcsészet – és Társadalomtudományi Kar

A nőiség narratívái az 1950-60-as évekbeli Koppányszántón

Narratives of femininity in Koppányszántó during the 1950-60's

Orsós Liza

Konzulens: Ilea Izabella

Kézirat lezárásának dátuma: 2025. 01. 08.

Tartalomjegyzék

Bevezető.....	5
Szakirodalmi háttér	5
Identitáselemek kategorizációja.....	5
Kultúra hatása a narratív identitásra és a szociális reprezentációra	7
A nőiség képének alakulása	8
Koppányszántó térbeni és időbeli lehorgonyzása.....	9
Koppányszántói nőiség sajátosságai a helyi kultúra tükrében	10
Kutatási kérdés	12
Problémafelvetés.....	12
Módszer.....	13
Mintaválasztás	13
Minta összetétele.....	14
Kutatási elrendezés.....	14
Adatgyűjtés és feldolgozás	16
Adatgyűjtés	16
Interjú jellemzői	16
Adatrögzítés.....	17
Interpretatív fenomenológiai analízis bemutatása.....	18
Önreflexió	18
Elemzés.....	19
Eredmények.....	19
Diskusszió.....	27
Kutatás korlátai	29

Irodalomjegyzék	31
Melléletek	33
Táblázatok jegyzéke	
(1. táblázat).....	14
(2. táblázat).....	19

Bevezető

Kutatási témám a nőiséget állítja górcső alá, amely a szociálpszichológia területén népszerű témának számít. Az egyéni, társas és narratív identitás és a szociális reprezentációk szemszögéből vizsgálom, egy olyan szemszögből, hogy a koppányszántói kultúrát miként hatja át a népi hiedelmek és szokások halmaza.

Azért választottam ezt speciális témakört, mert azt tapasztaltam, hogy a kis közösségben élők akár több százéves hagyományait és világnézetüket is látenszen átörökökíthetik, mivel egy hosszú időn keresztül fennálló kultúra éles lenyomatot hagyhat mindennapjainak is nézve (Howard, 1991).

Koppányszántón mindezek az identitáselemek és reprezentációk nem csak verbális szinten jelentek meg, hanem szimbolikusan is. A nőiség jelképe ebben a kultúrkörben a népviselet volt, amit a helyiek bőruhaként emlegetnek (Bozóki, 1989). Egy lány életében ennek a megjelenése dönthette el, hogy milyen életutat fog leírni az adott illető. Ezek meglétét és változásait hivatott vizsgálni kutatásom az 1950-60-as évekbeli Koppányszántón.

Szakirodalmi háttér

Identitáselemek kategorizációja

A szociálpszichológia területén az, hogy „Kik vagyunk mi, és mi formálja identitásukat?” régóta kutatott területnek számít. Eredetileg a filozófia boncolgatta ezt a kérdéskört, amely aztán Sigmund Freud és Erik Erikson (1957) által átkerült a pszichológia irányzatainak fókuszába (Liu és Turner, 2018).

Az identitás konfigurációja több tényezőből adódik össze, valamint egy személyt több identitáselem határozhat meg. Elsőként megkülönböztetünk egyéni identitást. Az egyéni identitás a külső környezet és a társas interakciók által formálódik. Ezek a kölcsönhatások alakíthatják ki az idők során a személy önképét és önazonosságát, amely folytonos változások révén módosul a külső környezeti behatások függvényében (Simonovits, 1992). Az egyén azonosságtudatának szerveződése tehát a társadalmi világ kölcsönössége nélkül nem jöhet létre. A világról alkotott képünk meghatározza azt, hogy hogyan alakulhatnak ki személyes viszonyulásaink például a morális és viselkedési normák szempontjából. Az identitás segíti a különböző nézőpontok megértéséhez közelebb vinni az embert, hogy más kontextusok által bővíthessen ideológiai nézete (Greenfeld és Eastwood, 2009).

Henri Tajfel létrehozva a szociális identitás elméletet felismerte, hogy az identitás nem csupán a személyes viszonyulásokban keresendő, hanem társadalmi szinten is befolyást gyakorol, ugyanis minden ember besorolható különböző csoportokba. A kollektív identitás révén a személy egy, a csoportja által megalkotott és elfogadott értelmezési– és normakeretet képvisel. Ezáltal determinálódhat a csoportazonosulás, az önkategorizálás, az összetartozás érzése, valamint a különbségtétel az intraperszonális csoportok meglétéből adódóan (Hornsey, 2008; Liu és Turner, 2018).

Még nagyobb gyűjtőfogalomként élve szeretném behozni a nemzeti identitás fogalmát, mint a modern nacionalizmus melléktermékét. A nemzeti identitás a nemzetállam területén élők csoportosulására vonatkozik, akik egyforma erkölcsi értékrendet, eszményeket vallhatnak, konszenzus alapján elismert normák szerint élhetnek, emellett összeköthetik őket mítoszaik, történelmi múltjuk, sorsuk és kulturális örökségeik (Liu és Turner, 2018). Kialakulásában a személyes identitás összefonódása játszik szerepet a kollektív identitással (Triandafyllidou, 1998). A nemzethez tartozás fontos jellemzője az a koncepció, miszerint minden honfitárs egyenlő, így a néphez, mint csoporthoz való tartozás pozitív megélésekkel lehet telített és egyben látens, érzelmi kötődéssel egybeszövődő. Ezáltal erőteljes lojalitással ruházódhat fel ezen entitásunk (Greenfeld és Eastwood, 2009; Triandafyllidou, 1998). Mindemellett a pozitív nemzeti identitás emelkedett büszkeségérzéssel is társulhat. Ugyanakkor a szocializációból eredeztető egyéni sajátosságok befolyással lehetnek a nemzeti identitás vulnerabilitására. Veres (2017) kutatása bebizonyította, hogy a társadalmi és kulturális háttér és a családi szocializáció minősége az identitás különböző szintjeinek megélését okozhatják.

Tovább szűkítve a sort a kis közösségekre, Henri Tajfel elmélete szerint csakis olyan csoportosulások maradhatnak fenn nagyobb bizonyossággal, amely létesítmény tagjai pozitív identitással rendelkeznek. A pozitív érzelmi megélés teljesülése aspektusából azt kell megvizsgálnunk, hogy melyek azok a tényezők, amelyek kedvező kötődési formát biztosíthatnak a kis közösségekhez való tartozáshoz (Hornsey, 2008). Egy Magyarországon végzett tanulmány azt vizsgálta, hogy a kollektív és egyéni identitás szemszögéből nézve hazánk lakói mennyire kötődnek lokális életterükhöz, vagyis ahhoz a településhez, ahol aktívan élnek. A kutatás eredményei kimutatták, hogy a faluról származó vizsgálati személyek nagyobb mértékben büszkéek nemzeti identitásukra. Erre magyarázatként szolgálhat az a tény, hogy a legszűkebb azonosulási közeg biztosít teret erre, ahol ezen kutatási résztvevők élnek és töltik mindennapjaikat, valamint a szorosabb csoportközi interakciók aktívabb résztvevői lehetnek, ezek a kisméretű településfajták. Erősebb identitásuk abban rejlik, hogy a körülhatárolt

életteret a kultúrának nagyobb esélye van átszőni, ezáltal erőteljesebb hatást kifejteni az ott élőkre (Simonovits, 1992; Veres, 2017).

Specializáltabban szemügyre véve a magyar nemzethez tartozó identitáselemek – mint a Magyarországon való születés, a magyar állampolgárság, az anyanyelv, a többségi vallási nézet – és azok affektív kiértékelődései másként esnek latba fontosság és megélés szempontjából a magyarok identitásszerveződésében (Simonovits, 1992).

Kultúra hatása a narratív identitásra és a szociális reprezentációra

LeVine szerint a kultúra olyan eszmék szerveződése, amelyekben fellelhetők az adott csoportban leledző intellektuális, morális és esztétikai normák, illetve kommunikációs sajátosságok. Minden egyes tényező, ami a közösségen belül előfordulhat, a kultúra által egyedi jelentéssel bír. Ezek az értelmezésmódok általában speciálisan az adott szférára jellemzők. Minden működésmódra a csoport tagjai saját szemszögből tekintenek, így az életükben történt eseményeiket, cselekedeteiket és történetüket egyedi szempontból vizsgálják, amelynek interpretációját nagyban meghatározza az, hogy milyen kulturális közegben élnek, nevelkednek. A szociális reprezentációk tehát a csoportban létrejövő világnézetet magyarázó kommunikációs kompozíciók, amelyek segítik fenntartani közös jelentéstartalmaikkal és hiedelemrendszerükkel a kollektív identitást (Howard, 1991; Moscovici, 1981).

A szociális reprezentáció nem csak a világképünkre van hatással, hanem arra is, hogy egyes absztrakt és kevésbé absztrakt dolgokról hogyan gondolkozunk, például a nőiségről és a férfiségről – mert ezek nem elválasztható dimenziók, úgy tudjuk meghatározni, mi a nőiség, ha szembe állítom a férfiséggel. Az elmélet azt szolgálja, hogy egyes, még idegennek számító tárgyi vagy absztrakt jelenségekről már meglévő tudásanyagunk és tapasztalataink alapján osztályozzuk és összehasonlítsuk az új entitást, ezzel kategóriát adva számára, ami biztonságot és kiszámíthatóságot nyújthat. Ezekről a közösség tagjai kommunikálhatnak, és új jelentésformákat rendelhetnek hozzájuk. Ezáltal teret engedhetnek arra, hogy megszabják, az adott dologról, a jövőben milyen benyomásaik legyenek, és hogyan érdemes gondolkodniuk, viszonyulniuk hozzá. Előzetes benyomásaikat nagyban alakítja a történelmi és hatalmi nézetek befolyása. A nőiség már valójában egy szociális reprezentáció, amit csoporttagságaink nagyban befolyásolnak. Az, hogy mit alakítunk ki róla, abban felettébb fontos szabályozója lehet a kultúra hatása, valamint esetünkben a kicsi zártabb közösségek akkoriban szocialista nézetű kontextusa (Duveen, 1993; Höijer, 2011; McKinlay és Potter, 1987; Wagner és mtsai., 1999).

Egészen gyerekkortól kezdve ivódik bele személyes jelentéstulajdonításunkba annak a közegnek az eszmerendszere, amelyben élünk. Ahogyan a kisgyermek elkezd externalizálni, a környezetében lévők elkezdhetik áthelyezni tudatukba azokat a sokszor tudattalan szokás, gondolkodás és viselkedésformákat, amelyek szerint a közeg él. Ennek segítségével nagyobb korban a gyermekek idővel megtanulják elsajátítani a domináns szokásformákat és erkölcsi mintákat. Általános vonatkoztatási mintát vehetnek át akár mind a külső jegyekre, mind a morális vagy vallási, mind a társadalmi kultúrtörténetre nézve. Ezek az értelemadások szubjektivitáson alapulnak. Azonban érdemes megjegyezni, hogy a speciális, közös megegyezésen alapuló szokások általános érvényűnek tekinthetők más csoportok szokásaival, mindössze megítélésükben és megélésükben kapnak különböző narratív megítéléseket (Howard, 1991).

A narratív identitás segítségével, ahogyan elmesélünk, megértünk és feldolgozunk egy történetet vagy eseményt – a kultúra hatásai képesek részlegesen megváltozni, szélsőséges esetekben akár felülíródni. Annak a szerveződése, hogy az egyén hogyan formálja át ezeket a történeteket, árulkodik arról, hogy milyen személyes tapasztalattal rendelkezik az adott dologról, valamint, hogy a közege milyen interakcióval szolgál megéléseire. Ehhez elengedhetetlen annak a tudásnak az elsajátítása, amely útmutatót ad ahhoz, hogy bizonyos csoportokon belül milyen minőségben oszthatja meg történeteit. Ezáltal a kultúra eszközeinek határvonalai átírhatók a személyes narratívumok által. Eredményképpen saját élettörténetüket újraintegrálhatja és újdonsült jelentéstartamot adhat számára. Az epizódikus újra rendeződés révén új célrendszert és értelmet is adhat élettörténetének. Ebből kifolyólag akár negatív élettapasztalatait is átfogalmazhatja az újragondolás és önfeltárás segítségével, ezzel személyes növekedést eredményezve múltjára, jelenére és jövőjére nézve egyaránt (McAdams és McLean, 2013).

A nőiség képének alakulása

Annak kimenetele, hogy a nőiséggel való felfogások reprezentációi hogyan alakulnak, a történelem során nőkről kialakult és megfogalmazott társadalmi megítélések befolyással vannak. A nőiséghez kapcsolható társadalmi nemi szerepek folyamatos változásokon estek át az évszázadok során. A nők státuszának elhelyezkedése a világban kölcsönhatásban állt a társadalmi, vallási, gazdasági, politikai és kulturális nézetekkel egyaránt (Marmor, 2004).

Adott társadalmon belül időközönként a nők helyzete folyamatosan módosult. A patriarchális berendezkedésen alapuló nemzetek kizárólagos engedelmisségre és odaadásra szólították fel a női nemet a férfiak iránt. Volt időszak, amikor a nők szavazati joggal rendelkezettek a történelem során. Azonban az antidemokratikus erőviszonyok által erős egyenlőtlenség alakult ki az idők folyamán. Ennek hátterében a női nemet jellemző biológiai sajátosságok is álltak. Mivel a tulajdonjogok a férfiágon szálltak tovább az utódokra, így a nők elsődleges feladatkörévé az anyává válás alakult. Annak érdekében, hogy a férfi ne investáljon olyan utódba erőforrást, ami nem az ő véréből származik, így társát házassági tisztasága megóvása érdekében otthon tartotta. Innentől kezdve a férfi, mintegy szexuális birtokviszonyt létesítő személy, szexuális vagyontárgynak tekinthette feleségét. Az alárendelődés gazdasági viszonylatban is függésben tartotta a női nemet, hiszen a nevelési és háztartásbeli dolgok elvégzésén kívül a nők oktatásban való részvétele, ebből következően szakmai lehetőségei nem voltak biztosítottak. A férfi tekintélyelvűsége a családban felülmúlhatatlannak számított. A családi rendszer irányításáért is ő felelt, amelynek viszonzásául a benne élő tagok tiszteletét és engedelmisségét követelte. Döntéshelyzetekben kevés példa adódott arra, hogy a 19. század előtti időkben kikérje a férj felesége véleményét. A feleségektől való előzetes elvárás a tisztességesség, odaadás és tiszteletteljesség mellett a takarékoság és a szorgalmasság erénye bizonyosodott (Lewis, 1949; Marmor, 2004).

A 19. századbeli angol és francia ipari forradalmak által nyerhettek autoritási törekvést a nők, amelyek a későbbi századok során elindíthatták a női emancipáció mozgalmát és a társadalomban való újbóli szociális térnyerést is (Marmor, 2004).

A leírtakból következtethetően a nők különböző megélései kultúrafüggően általánosságban pejoratívabbak lehettek, melyeknek hátterében a konfliktushelyzetek és az alsóbbrendűségből származó problémák állhattak. A narratív identitás által ezek a kultúrából adódó hatások az élettörténetekre újraírhatók. Jelen esetben azért kiemelten fontos ennek a származéka, mert az egyén új értelmet adhat megéléseinek ennyi év távlatából is, ennek segítségével pedig egy olyan személyes és egyedi perspektívát ismerhetünk meg, amely elősegítheti a csekélyebb számban megtalálható ilyesféle tanulmányok kurrensebb helytállását (McAdams és McLean, 2013).

Koppányszántó térbeni és időbeli lehorgonyzása

Koppányszántó Tolna megyében helyezkedik el. Földrajzi adottságai révén a lakosság nagy része mezőgazdasággal foglalkozott az 1950-60-as években. Szocializmus volt

Magyarországon. A kollektivizálás miatt a gazdák földterületeit, haszonállatait államosították, így a helyi mezőgazdasági termelőszövetkezet kezébe kerültek a tulajdonjogok. Cserébe munkát kaphattak a szövetkezettől, vagy elmehettek más iparágba dolgozni. Akik nem szerettek volna belépni a TSZ-be, azok a családok kuláklístára kerültek, aztán ugyanúgy elsajátították tulajdonaikat. Megszűntek jobbra a társadalmi rétegek, amelynek kihatásaként azt szerették volna elérni, hogy az emberek egyenlőek legyenek (Makovics, 2023).

Az államosítás a nők életére is változást hozott, mivel a háztáji munkákat elhagyva, otthonukból kiszabadulva ők is jelentkezhetek napszámosnak. Ennek köszönhetően, a megnőtt kereset hatására a fiatal házaspárok elköltözhetek a több generáció lakta családi otthonból, ezzel önálló életet kezdve. Emellett jobban részesek lettek a falu közösségébe, valamint beléphetek abba a munkaközösségbe, ahol dolgoztak. Az iparosodás hatására sokan lettek bőruhájak, mivel a bőségnak akadályt jelenthetett a megfelelő munkavégzésben (Makovics, 2023).

Az 1956-os szabadságharc és forradalom hatása és emelkedettsége a faluban kevésbé érződött, mivel a település viszonylag távol esett a szabadságharc központjától, Budapesttől (Makovics, 2023).

Koppányszántói nőiség sajátosságai a helyi kultúra tükrében

A Koppány-menti családok értékét a gyermekáldás jelentette. Már a lakodalom közben különböző szimbolikus ajándékokat adtak az ifjú párnak, jelképezve ezzel azt, hogy mi lesz a nő igazán fontos szerepe a család életében. A meddőséget Isten büntetéseként reprezentálták, és azt a nőt, aki ugyan dolgozott, de nem nevelt a terméketlensége miatt gyermeket, megvetették. A 19. század közepén megjelent a koppányszántói térségben is a születésszabályozás tudatossága. Divatba jött az egykeség, így a vagyon szétosztását több gyermek között elkerülhették, és emellett egy viszonylag jobb módú életstílust tudtak kialakítani maguknak (Bozóki, 1989).

A viszonylagos evidenciára épülő rendeltetés, miszerint utód kell a házba – aki lehetőleg fiú legyen a vérvonal továbbvitele szempontjából – nem is volt olyan egyszerű feladat. Egyes háztartásokban az esküvő utáni időszakra nem szerettek volna plusz viszonyulási rendszert kialakítani az újdonsült menyecske odaköltözésén kívül, így az édesanyák és nagymamák különböző hiedelmeken alapuló praktikákkal látták el az arát, hogy ne essen teherbe. Az egyik ilyen tanács azon alapul, miszerint, ha a nászéjszakát a fiatalok a stafírunfos láda tetején hálják el, abból egészen biztosan nem lesz gyermeknemzés (Bozóki, 1989).

Ha mégis megesik a feleség, de a körülmények a jövevénynek mégsem adnának szabad utat, akkor rendszerint bábaasszony által, egészen primitív és az egészségre rendkívül ártalmas módon abortuszt végeztek. A szegényebb réteg, aki a bába szolgáltatását nem tudta megfizetni, többnyire nehéz terméskövet rakott a hasára, nagy szalmakazlak tetejéről ugrott le egymásután, minél nagyobb sérülést produkálva a hasi tájékra vagy tüskés gyenge faágakat felhelyezve a méhbe próbálták megkarcolni a méh falát magzatelhajtás céljából (Bozóki, 1989).

Az áldott állapotban lévő nőket ugyan megbecsülés és tisztelet övezte, mégis a szülés előtti közvetlen időszakig elvárt volt tőlük a fizikai munka elvégzése. Rendszerint napszámosként dolgoztak a nők a réten, elég megterhelő feladatkört ellátva. Várandósságuk jellemzően ellenszenvet váltott ki a többi vele dolgozóból, mivel nem viselték el azt, ha terhességére hivatkozva lecsökkentik a munkamoráljukat. Ebből kifolyólag még egyes esetekben még jobban is kellett teljesíteniük, mint azelőtt (Bozóki, 1989).

A női rokonok különböző kultúrából adódó babonákkal próbálták a gyermekvárás biztonságát befolyásolni. Az 1900-as években szigorú böjtire fogták a várandósokat, illetve óva intették őket a gyakori szexuális érintkezésektől és a túl sok alvástól. A férjre vonatkozóan is élt egy szabály, mely alapján tilos volt félrelépnie felesége babavárásának ideje alatt (Bozóki, 1989).

A szülés kizárólag a bábaasszony és az idősebb családba tartozó nők jelenlétében zajlott. Sok esetben a férfinak lehetősége sem adódott jelen lennie az ominózus pillanatban. Ha mégis otthon tartózkodott, akkor sem engedték be a tisztaszobába résztvevőnek. A szülést követően pár hét állt rendelkezésre az anyának arra, hogy olyan testi állapotba kerüljön, hogy vissza tudjon menni a földekre dolgozni. Ilyenkor paszitahordással, vagyis főtt ételek ajándékozásával próbálták megkönnyíteni a család rokonai a gyermekágyas időszakot (Bozóki, 1989).

A spórolás szempontját előtérbe helyezve az újdonsült anya hosszú hónapokon keresztül szoptatta csecsemőjét. Általánosságba ő végezte egyedül a baba körüli teendőket munkába állását követően is. Erős anyagú nagykendőt kötve a kicsire, fák ágaira agadták őket, majd szoptatási időben kiálltak a sorból etetni. Abban az estében, amikor a gyermek megbetegedett, kezdetben a szokásvilágból érkező különböző babonáknak tulajdonították a betegség kialakulását és aszerint való kezdetleges módszerekkel kezelték azokat. Példának kedvéért a lázat a szemmel verésnek tulajdonították és azt az apa vászoningének kimosásával próbálták közvetetten enyhíteni. Mivel minden segítő kézre szükségük volt, ezért a gyermekeket már 4-5 éves koruktól háztáji munkákba fogták, mint például állatokat őriztek, etették, itatták őket vagy gyomláltak (Bozóki, 1989).

A gyermekek kortársaikkal összegyűlhetnek játszani. Olyan játékokat játszottak, amelyek kicsiben reprezentálták majdani életszerepeiket. Ilyen foglalatosságnak számítottak a papás-mamás játékok vagy az adj király katonát játék. A szülők szerint ezek nemcsak az életre készítették fel őket, hanem a különböző normákat és morális sajátosságokat is sikerült így minél jobban átinvestálni a családi értékrendből számukra (Bozóki, 1989).

A 12 éves lányoknál a felnőtté válást a háztartásbeli munkák sikeres elvégzése jelentette, míg a fiúknál a nehéz munkában való helytállás, például részt venni az aratói munkálatokban. A lányoknál ez az elsajátítás a házasodásra való készenállást fejezte ki, míg a fiúknál a katonai szolgálatra való felkészültséget. Ennek a korosztálynak a két neme már ismerkedhetett egymással különböző falusi ünnepek és bálók alkalmával. Ekkor kapták meg a lányok első népviseletes ruhájukat, eladó sorba kerülésük jelképekül. Azonban a lányok édesanyjai szigorúan ügyeltek a morális tisztaság fenntartására. Az ismerkedés a közös munkavégzés által is megvalósulhatott a fiúk, s a lányok között. Az udvarlási engedélyt azonban mindig a két fél szüleinek kellett megbeszélnie és megadnia. Itt mindig a családok anyagi helyzete döntött a frigyről (Bozóki, 1989).

Nagyjából két évig tartó jegyesség után – ahol még szintén általában tartották magukat a fiatalok az erkölcsi elvárásokhoz – keltek egybe. Az esküvő alkalmával a szántói menyecske megkapta fejére elkeltségének jelképét, a pillét, amelyet a 20. század elején akár 15 évig is hordhatott, azonban a század közepére ez az időintervallum 1 évre esett. Ezután rendszerint a fiatal házas asszony a fiú családjához költözött, ahol felvéve a női létéből adódó szerepköreit, dolgozni járt és utódokat szült (Bozóki, 1989).

Kutatási kérdés

Hogyan befolyásolja a nőiség tudatot a környezet és a hagyományok a 20. század második felében Koppányszántón?

Kutatási kérdésfeltevéselem nyitottsága révén igyekeztem kiküszöbölni a témaspecifikus szakirodalmi hiányosságok korlátait. Az interpretatív fenomenológiai analízis (IPA) kutatási módszer segítségével a vizsgálatom középpontjába állított kérdésfelvetésemet így olyan vizsgálati személyek visszaemlékezései által próbálom megválaszolni, akik valós, átélt élményekkel, tapasztalatokkal és perspektívákkal rendelkeznek a kutatási kérdést illetően.

Problémafelvetés

Fő kutatási kérdésem a téma vizsgálatának komplexitását tárja fel. A részletesség jegyében a fő kérdésfeltevésemet négy darab alkérdésre bontottam.

- *Hogyan élte meg a vizsgálati személy a nőiségéhez köthető fontosabb életszakaszait?*
- *Hogyan változott a vizsgálati személy viszonya a környezetében élő embertársaihoz nővé válása során?*
- *Mit jelent a vizsgálati személy számára a nőiségének kialakulása szempontjából a népviselet?*
- *Hogyan élte meg a vizsgálati személy az őt ért hatásokat?*

Módszer

A kvalitatív kutatás a nőiséget, mint narratív identitás témakörét állította középpontba, amit fiatalkorukban aktívan népviseletes ruhát viselő nők körében vizsgált. A vizsgálat interpretatív fenomenológiai analízis kutatási módszer segítségével, anonim módon került felvételre.

Mintaválasztás

A kutatási témám definiálása után elkezdtem utánajárni annak, hogy a településemen még élnek-e abból a generációból, akik elmondhatják magukról, hogy fiatalon bőruhások voltak, hogy ezáltal elsődleges forrásként megfelelő résztvevői lehessenek a tanulmányomnak.

Mintaválasztásom így célirányosan olyan koppányszántói idős hölgyekre esett, akikről feltételezhettem, hogy a feltett kutatási kérdéseimre választ tudnak adni. A kvalitatív mintavételi lehetőségeket kihasználva célzott mintavétellel és hólabdamódszer segítségével tudtam elérni a vizsgálati alanyaimat.

Elsőként – felhasználva előzetes tudásomat és ismeretségemet, abból, hogy településünkön hagyományőrző riportokat szoktam készíteni az általam szerkesztett faluújságba – tudomásom volt két hölgyről, akik bőruhásként töltötték ifjúkorukat. Közülük azonban csak az egyik él jelenleg is. Ebből kifolyólag privilegizáltan felkerestem őt, hogy megkérjem, vegyen részt a kutatásomban interjúalanyként. A riport befejeztével pedig a hólabdamódszer sajátosságait figyelembe véve, általa informálódhattam arról, hogy esetleg ismer-e még olyan személyt, aki relevánsan segítségemre lehetne vizsgálati személyként a kutatásomban. Emellett a kortársakról szóló riportrészletben esetlegesen említett személyeket

is feljegyeztem, hogy aztán megérdeklődhessen a beszélgetés befejeztével, hogy számításba vehetők-e az elhangzott nevek a tanulmány folytatása szempontjából.

Ezenkívül, mivel tisztában voltam azzal a ténnyel, hogy valószínűleg maximum 10 személy élhet még ebből a korcsoportból, aki információval tudna szolgálni az igen ritka kutatási témámmal kapcsolatosan, így a témavezetőm általi előzetes egyeztetés alapján bevontam a fentebb említett, sajnálatos módon azóta elhunyt hölgyet a kutatásomba, aki 2020 tavaszán adott nekem interjút az otthoni faluújságba szintén hasonló témában. Módszertanilag részletesen mérlegeltem azt, hogy a 4 évvel ezelőtti felvett riport nagyvonalakban képviseli-e a félig strukturált interjúm kérdésköreit. Mivel úgy láttam, hogy eleget tett ezen feltételeknek az anyag, így azt a hölgy családtagjainak beleegyezését követően beemeltem a kutatásba.

Minta összetétele

Az interjúalanyok megkeresésénél szem előtt tartottam a kis létszámú, homogén minta kialakítását.

Az Intézményi Tudományos Diákköri Konferencia őszi fordulójának nevezési határidejéig összesen 7 fő vett részt a kutatásomban (1. táblázat). Mint ismeretes, az interpretatív fenomenológiai analízis elemzési módszerhez szükséges interjúszám mesterdolgozathoz 5-10 elem között kell, hogy álljon.

Alany	Életkor	Hány évesen ment férjhez?
A	90	15
B	88	17
C	84	16
D	83	14
E	88	14
F	87	16
G	95	16

(1. táblázat)

Azonban nem törvényszerűen kell az interjúelemszámnak megegyeznie az interjúalanyok számával, mivel egy résztvevővel több beszélgetés is felvehető (Rácz és mtsai., 2023).

A minta nagysága és összetétele aszerint determinálható, hogy hány interjúalanyt sikerül bevonni a kutatásba. Ez egy limitációja a dolgozatnak, hogy csekélyebb számú mintával dolgoztam, de az idői nyomás és alany hiány miatt nem volt más lehetőségem. Céлом az adatszaturáció elérése volt. Úgy gondolom, mivel egy lassan végleg eltűnő szokásvilág utolsó élő személyeit vizsgálom tanulmányom során, így 7 elemszámú mintából származó adatok is rendkívül értékes, különleges és hiánypótló tudást szolgáltatnak. Ugyan a kapott eredmények általi általánosíthatóságra nincs lehetőség a csekély mintaelemszám végett, mégis rendkívül fontos és sokatmondó élményeket, tapasztalatokat és tudásanyagot tudhatunk meg a 20. század második felében működő Koppányszántó társadalmi- és kulturális egységéről (Rácz és mtsai., 2023).

Kutatási elrendezés

A kutatási téma egy kurzus keretén belül fogalmazódott meg. Akkor az óra keretén belül kidolgozásra került a kutatási terv, a kutatási cél és az interjú struktúrája. Célzott mintavételi módszer sajátossága alapján elsőként felvettem a kapcsolatot azzal a hölgygel, akiről évekkkel ezelőtt volt lehetőségem egy hagyományörzésről folytatott riportban megtudni, hogy ő maga is egykoron bőruhas volt. Felkerestem és felkértem a kutatásomban való részvételre, amit szívesen el is fogadott.

Az interjú lebonyolítását szervezés előzte meg. Mivel egy kis közösségben élünk, távol az oktatás helyszínétől, nem igen volt lehetőségem semleges helyszínt választani a kutatásom felvételének teréül, mint például egy egyetemi termet. A másik hátráltató tényező az interjúalanyok fizikai állapota volt. Mivel 80 év fölöttiek a vizsgálatban résztvevő tapasztalati szakértők, így kényelmi és biztonsági okokra hivatkozva saját otthonukban volt alkalmam felvenni a beszélgetést.

Előzetes egyeztetés útján kiválasztottunk egy, a vizsgálati személy által alkalmas időpontot, amikor úgy tervezhetett, hogy négyszemközti helyzetben, ezzel biztonságos légkört kialakítva találkozni tudunk a lakóhelyén. 5 interjúalanyomnál e módon saját ingatlanukban készült a riportfelvétel. Az utólag kutatásba beemelt alanyomnál is szintén otthon készült a felvétel. Kivételt képez azonban 1 kutatási személy, mivel ő idős emberek otthonában él. Vele előzetes megszervezést követően, egy előre, erre az alkalomra szabaddá tett helyiségben került sor az interjúfelvételre. Mind a 7 interjú lebonyolítása során igyekeztem olyan időpontot taláztatni az interjúalanyokkal, amikor úgy érezhették, hogy nem zavarhatja őket semmi külső tényező a riport felvétele közben, hogy ezáltal kifejezettebben biztosíthassam a személyes és akár mélyebb szintre elérő interjúztatást. Két interjú során azonban a hölgyek férjei is jelen voltak abban a helyiségben, ahol a beszélgetés megvalósult. Ez azért fordulhatott elő, mert mivel nagyon idős emberekről beszélünk – akik önállóan élnek, egymásra vigyáznak – számukra biztonsági okokból nem kivitelezhető az, hogy nincsenek egymás mellett.

Az interjúfelvétel alkalmára magammal vittem a kutatásról szóló informált beleegyező nyilatkozatot és a hozzájárulási nyilatkozatot az hangrögzítéshez, illetve adatkezeléshez, amelyet elolvastattam és aláírtattam a vizsgálati személlyel. Tájékoztattam őket arról, hogy a kutatásban való részvétel anonimitással jár, és hogy a megszerzett adatok összesítve kerülnek bemutatásra. Ezenkívül informálást adtam arról is, hogy a beszélgetés bármikor félbeszakítható, illetve a részvételi szándék megszüntethető. Mindemellett újból beszámoltam a kutatás céljáról, valamint, hogy struktúrájában milyen témaköröket fog érinteni beszélgetésünk. Emellett biztosítottam őket arról, hogy nincs semmi baj, ha egyes kérdésekre nem tudnak vagy nem akarnak válaszolni, amennyiben számukra nehéz, kellemetlen témát érintünk.

A beszélgetést a hangulat oldása szempontjából egy pár perces rapporttal kezdtük, azután pedig a hangfelvételbe való hangos beleegyezést követően, a hangrögzítőt elindítva egy, a téma ráhangolódását segítő, bevezető kérdéssel kezdtem. Majd az interjú felépítését nagyban követve felvettem a riportot az alannyal. Az interjú befejeztével lehetőséget adtam arra, hogy beszélhessen az esetlegesen benne felmerült negatív érzéseiről, ha okozott ilyet az alkalom. Emellett érdeklődtem afelől is, hogy ha a későbbiekben ötlődne fel benne érzelmileg megterhelő megélés, lesz-e olyan személy, akivel ezt adott esetben meg tudja beszélni azt a riportalany.

Adatgyűjtés és feldolgozás

Adatgyűjtés

Az adatgyűjtés során az elsődleges források adataira támaszkodtam. Az interjúterv megírásához elsősorban kellő tudásanyagot kellett gyűjtenem specifikusan a koppányszántói népviselet és kultúra szokásairól. Az interjú után kaptam megfelelő szakirodalmi forrást. Ezenkívül egy falubeli, néprajzot tanult személyt kértem meg, hogy meséljen nekem a régi generáció mindennapjainak tradícióiról. Az elsődleges feltáró interjút hangfelvevővel – előzetes engedéllyel rögzítettem – majd szó szerinti átiratot készítettem belőle. Az elhangzott beszámoló alapján fogalmaztam meg aztán az interjúkérdéseimet. Tisztában voltam vele, hogy az elhangzott információk is már egy valamilyen irányba torzított álláspontot képviselhetnek, így megpróbáltam objektív mércével nézve olyan interjú-vezérfonalat, majd interjúkérdéseket alkotni, melyekben nem található semmiféle állásfoglalás, csakis a semleges tényyszerűség.

Az interjú megtervezése során igyekeztem olyan kérdéstípusok mentén formálni a kérdésköröket, hogy azok minél több teret engedhessenek a riportalany számára saját perspektíváját előhozni és feltárni. A nyitott kérdések által lehetőség nyílhatott így arra, hogy a tapasztalati szakértők saját élményeikről, megéléseikről saját szókészletükkel élve számolhassanak be.

Interjú jellemzői

Félig strukturált interjút alkalmaztam a tanulmány felvételénél. Az interjú-vezérfonál és interjúterv megírásánál igyekeztem felosztani életszakaszokként a kérdésköröket, hiszen magánál a témánál is fontosnak bizonyult az életkorok váltakozása. Kedvezőnek is tűnt ez a strukturálás, hiszen a kisgyerekkori élmények, emlékek általánosságban olyan területnek

bizonyultak a felidőzésben, amelyekre könnyen, gondolkodás nélkül is válaszokat tudtak adni. Ezeket a kérdéseket igyekeztem a deskriptív és narratív kérdéstípusok alapján megfogalmazni (Rácz és mtsai., 2023).

A továbbiakban személyesebb kérdések feltevésével folytatódott az interjú sémája, mivel a leánykor és a fiatal felnőttkor bizonyult annak a szakasznak, ahol megtörténtek ezekkel a lányokkal a meghatározó történések. Itt igyekeztem a szokásvilág megértése érdekében strukturális és összehasonlító kérdéstípusokat alkalmazni, valamint a fiatal lányok átélésük viszonyulásainak felfedezése szempontjából szorgalmaztam előnyben részesíteni az értékelő és cirkuláris kérdéstípusokat. Emellett reflektív kérdéstípusok beemelésével próbáltam olyan kérdéseket megfogalmazni, amelyek arra világíthattak rá, hogyan látják édesanyjuk, nagymamáik nőiségén alapuló helyzetét a sajátjukhoz képest. Esetenként a megfelelő megértés, bátorítás vagy a téma visszaterelése érdekében éltem tisztázó, valamint segítő kérdések használatával a riport során (Rácz és mtsai., 2023).

A folytonos, szabados beszélgetésnek tűnő, félig strukturált interjúnak köszönhetően sokszor nem kellett az interjú kiegészítő kérdéseit feltennem, mivel a vezérfonal által feltett főkérdéseken belül megkaptam a választ az alkérdéseimre is. Azonban akadt olyan eset is, ahol a riportalany nem tudta már visszaidézni pontosan az egyes eseményekhez tartozó perspektíváit, érzéseit, hogy hogyan érintette meg személyes életében, mert több mint 60-70 év azóta eltelt a történések között.

Az interjú időtartama általában 2-3 óra között mozgott, amely alól kivételt képez az utólag beemelt interjú fél órás időintervallummal.

Adatrögzítés

Az interpretatív fenomenológiai analízis elemzési módszernél nem a grammatikai és nonverbális jelekre, sajátosságokra fektetjük a hangsúlyt, hanem arra koncentrálunk, hogy a kutatott témánkról mit mond és hogyan vélekedik interjúalanyunk. A felvett anyagokról szószerinti átiratot készítettem. Kiemelten fontos, hogy az objektivitástól és az esetleges szakirodalmi tudásanyagtól elszakadva a riportalany, mint tapasztalati szakértő vesz részt a tanulmányban. Ebből adódóan olyan szemszögből tud beszámolni a vizsgált jelenségről, amely saját megéléseit, perspektíváit, felfogását tükrözi. Ez olyan lehetőséget kínálhat a kutatás szempontjából, hogy egy olyan közeli megközelítéssel gazdagíthatjuk eddigi tudástárunkat, amelyek lehetőséget adhatnak további kutatások megalapozására, ezzel is gazdagítva a szakirodalmat kurrensebb tartalmakkal (Rácz és mtsai., 2023).

Interpretatív fenomenológiai analízis bemutatása

Interpretatív fenomenológiai analízis (IPA) egy kvalitatív pszichológiai kutatási módszertan, amely három alappilléren nyugszik. A fenomenológián, ami tapasztalatok megértését vizsgálja. A hermeneutikán, ami által a kutatásvezető a más által elmondott tapasztalatok értelmezését és azokba való belehelyezkedést próbálja feltárni. Valamint az idiográfián, amely által az elemzést végző részletes figyelemmel kíséri végig egyesével az eseteket, majd ezt követően az esetek között is kielemezi az egyéni témákat, hogy ezáltal megpróbálja azonosítani a közös pontokat (Smith, 2011).

A kutatási módszer célja tanulmányozni az emberek életük egyes aspektusainak megélt tapasztalatait. A célkitűzés azért mondható különlegesnek, mert bizonyos témakörökön belül a tapasztalati szakértők által értelmezhetjük és dekódolhatjuk az élményeik tapasztalatait szubjektív megközelítésből. Ennek segítségével egyes jelenségek igen közeli affektív és kognitív szinten is feldolgozhatók, ezáltal nem csak azt érthetjük meg, mi történik a jelenség síkján, hanem azt is, hogy a vizsgálati résztvevők hogyan értelmezik azt és dolgozzák meg érzelmi szinten. A személyes beszámolókat félig strukturált interjú alapján nyerhetjük ki, amelyből szó szerinti átiratot készítünk kielemezés szempontjából. Ezek után minden interjút egyénileg kell elemezni, amely során kiemeléssel kell megpróbálni azonosítani azokat a fő témákat, amelyeket kiemelkedőnek találunk a szövegben megjelenésük szempontjából, azt szem előtt tartva, hogy választ tudnak-e adni a problémafelvetésre (Eatough és Smith, 2017; Smith, 2011).

Önreflexió

Mivel a kvalitatív kutatások extrém módon úgy formálhatók, ahogyan azt a kutatásvezető megtervezi, így tisztába kellett kerülnöm a bennem meglevő vagy kialakult álláspontokkal, előítéletekkel.

Alapvetően érintett vagyok a témában, hiszen meglátásom szerint szükséges volt a bevonódás ahhoz, hogy pontosan a koppányszántói nők helyzete érdekeljen, akik még élhettek abba a korba, ahol nem csupán hagyományörzés céljából öltsek magukra a népviseletet, hanem az a mindennapi életük részét képezze.

Születésem óta van kapcsolatom a településsel, és egészen kisgyerek korom óta a népviselettel, mivel a nagyobb ünnepekre már pár éves korom óta be szokott öltöztetni édesanyám, ami a mai napig is megmaradt. Mivel van saját öltözetünk, teljesen át tudtam érezni

az elbeszélések közben említett örömeiket, amikor megkaphatta az igazi első bőruháját a néni lánykorában. Ismerem a sokszor fél órákat meghaladó öltöztetést, a ruha súlyát, az érzést, hogy milyen jelentőségteljes és értékes a viselése.

Ameddig nem kezdtem el foglalkozni mélyebben a népviselet témájával, addig csak a harsányan pompázó bársony és selyem anyagokig révedt tekintetem, és a külsőségek teljesen kielégítették minden szükségletemet a jelenség iránt. Amikor azonban tudomásom lett róla, hogy ez a ruha nem csupán a szépség szimbólumát hordozza magában, hanem sok 14-16 éves lány korai felnőtté válását is okozta, kicsit neheztelni kezdtem arra, hogy a mai napig egy olyan ruhadarabot viselünk – sokszor valami ünnepi, boldog eseményt hirdetve – amely 60 évvel ezelőtt és még korábban sok fiatal lány súlyos, női létükből adódó kötelezettségeinek a jelképét képviselte. Ez az előítéletességem kis idő múlva azonban átváltott egyfajta kíváncsiságra, miszerint milyen is lehetett ezeknek a nőknek az élete anno. Sok idős hölgyet ismerek a faluban, de soha nem panaszkodtak arra, milyen gyorsan kellett a gyerekkorukat levetve felnőniük. Így lehetőséget láttam abban, amíg még a generációjukból él néhány személy, kiderítsem, milyen is volt az ő életük, milyen hatással volt nőiségük kialakulására, miket hoztak női elődeiktől és milyen lenyomatát hordozzuk mi leszármazottaik mind a mai napig.

Az interjúkészítés folyamatánál így elhatároztam, hogy megpróbálom elhagyni – amennyire lehetséges – az elsődleges tudásomat, amelyek impresszióként neheztedek rám, és megpróbálom feltárni és megérteni tiszta lappal a nulláról, hogy milyen is volt nőnek lenni a 20. század második felében Koppányszántón.

Elemzés

Az elemzési módszerem az interpretatív fenomenológiai analízis sajátosságait követte. Az interjúk szó szerinti átírása után különös figyelemmel elolvastam a lejegyzéseket. Az interjúátíratok többszöri átolvasása során különböző élménytémák kezdtek kirajzolódni bennem, amelyeket külön szedve idézetek alapján megjelöltem. Mindehhez próbáltam az interjúalany szemszögéből olyan értelmezési módokat találni, amely alapján kiderülhet számomra, hogy az egyénnek az adott történés vagy élmény milyen hatással volt élettörténetére és ezzel kapcsolatos megéléseire (Rácz és mtsai., 2023).

Eredmények

Félkövér és dőltten szedett betű: interjúvezető

Hatások	Más emberekkel való kapcsolat	Nővé válásához köthető fontos állomások
Külső hatások	Férjével való kapcsolat	Menstruációval való kapcsolat
Családtól kapott hatások	Férje családjával való kapcsolat	Szexuális felvilágosítással való kapcsolat
Egyéni hatások		

(2. táblázat)

Dölten szedett betű: interjúalany

Összességében perzentálja a 2. táblázat a kódrendszeremet. A hatások tűntek fontosnak, a más emberekkel való kapcsolatok, és a nőiséghez köthető fontos állomások. Ez lett a 3 fő témám, amelyeken belül különböző alpontok jelentek meg.

Főtéma: Hatások

A hatások főtémán belül ez a 3 altéma emelkedett ki: a külső hatások, a családtól kapott hatások, valamint az egyéni hatások.

A külső hatásoknál a környezetet vettük szemügyre, a külső környezetből származó körülményeket, amelyek kihatással lehettek interjúalanyaink életére.

„– Mert máskor nem csak a vasárnapokon voltak az ünnepnapok, hanem hitbeli ünnepek is voltak például, mint augusztus 15, a Nagyboldogasszony ünnep. És gyerekkoromban mindig jártam, azután, miután összeházasodtunk fiatal koromban is, és akkor azután egy picit megcsappant ez. Amikor nekem is több munka szakadt a nyakamra, akkor is jártunk, csak akkor nem úgy, mint máskor, hogy minden vasárnap, vagy minden ünnepen.”

Az alany azt tapasztalta meg, hogy elmúlt az az időszak az életében, amikor még gyerekként szokás volt az összes istentiszteleten részt vennie. Helyette a felelősségvállalás útjára lépve dolgoznia kellett feleségként, családját segítve ezzel. Úgy tűnik, fontos maradt számára a hite gyakorlása, amit valószínűleg gyermekkori szokásainak köszönhet.

„– Szerencsésnek érzi magát, hogy élhetett abban a korban, amikor még hordtak bőruhát? – Persze, hogyné (aranyos nevetés). Akkor még hogyan mondjam, boldog időszak volt. Akkor fiatalok voltunk, mindennek örültünk, a kevésnek is. Szóval akkor nem így volt, mint most.”

A hölgy átélhette az az időszakot, amikor végtelenül egyszerű játékokkal, ajándékokkal és eszközökkel is meg volt elégedve ő és a korosztálya egyaránt. A társas összehasonlítás időbeli kerete is megjelenik itt, amely a „nem úgy, mint most” típusú narratív identitásban nyilvánul meg.

„– Ön szerint a Rákosi-, a Kádár korszakban, amikor bejött a TSZ, akkor elmentek dolgozni a legtöbben. Ön szerint, mit változtatott egyrészt így a falunak a közösségén, kapcsolatain,

mennyire változtak meg így a szerepek? Esetleg ennek lehetett-e szerepe abban, hogy már a bőruha nem fért bele ezekbe a munkákba? Sokkal könnyebb volt ezeket nélkülözni? – Hát azért, hogy ez a viselet kényelmesebb lett. Kényelmesebb volt. Aztán hát mindenki a kényelem felé ment, tehát tudod te is, hogy az nem egy könnyű dolog. Utána a vasárnap után, vagyis a hétköznapi után a vasárnap is az lett, hogy kényelmesebb legyen.”

Az alany nehéznek ítélte meg azokat az előkészületeket, amelyeket az akkori elvárások támasztottak feléjük, és ilyen volt a bőruha viselésének kötelezettsége is. Mivel fizikai munkát végzett, úgy érezte, akadályozza a viselet abban, hogy a rá bízott feladatokat kényelmesen elláthassa. A bőviseletet leváltották ilyenkor szűkruhára, amit a bőruha anyagából szabtak át.

„Na, most mikor én bőrruhás lettem, 12 éves voltam. Abban az időben nagyon rossz helyzet volt, például az első volt Rákosi, a Rákosi pajtás. Úgy kellett hívni a Rákosi pajtás idejében. Mindent le kellett adni, kimérték a fejadagot, kimérték a vetőmagot, a többi ment a beadásba. És akkor ugye nem nagyon jutott ruhára pénz.

A hölgy azzal kapcsolatban osztja meg megéléseit, hogy milyen megpróbáltatásokon kellett keresztül mennie családjával a kommunista rendszer szigorúsága miatt. Kifejezésre került, hogy a szocialista rendszer nyújtotta értelmezési keret mekkora befolyással volt az egyén narratív identitására.

„Semmi más nem volt, mint a te időtökben is, hogy amikor elkezdenek a fiúk udvarolni, akkor sorban szép lassacskán férjhez mennek. Csak már nem úgy, mint mostanában, hogy húsz év fölött, mi már 14-15 évesen férjhez mentünk.”

„Az a bőruhas korszakom lánykorunkban nagyon szép volt, csak rövid volt. Azt is mondhatnám, hogy nem is voltam lány. Mikor 12 éves voltam, bőruhas lettem. 14 éves voltam, mikor kijártam tavasszal iskolából, ősszel megvolt a lakodalom. Hát így volt. Mindenki így volt akkor.”

A falusi kultúra keretrendszerében kötelező volt a férjhez menetel olyan fiatal korban, amikor még teljes valóságában fel sem tudták fogni a fiatal lányok, hogy mit vállalnak egy házassággal. A szépen felöltött ruha nem tükrözhetett vissza azokat a változásokat, amelyeket magával hozott. A lányok családjai a társadalmi szokásokat egy általános vonatkoztatási keretként próbálták továbbadni, aszerint, hogy mit várt el a közösség abban az időben egy fiatal lánytól (Howard, 1991).

A családtól kapott hatásoknál azokat a tényezőket vettük górcső alá, amelyek által sajátosan alakult ki az egyén további élettörténete.

„Hozzákötöttek az ágylábhöz büntetésből. Meg nem vertek, de odakötöttek az ágylábhöz, hogy többet ilyet nem csinálhatok, mert kerestek, hogy hol vagyok. Hát én meg elmentem, úgyhogy nem tudták.”

„A nagymama megmondta, ha harangoznak délre, akkor induljunk haza. Azt akkor a fiúkkal meg bújócskázni szoktunk, meg labdázni. Akkor bakázni. Meg bújócskázni, ki hová tudott, a széna mellé meg az ólak mellé, meg hát mindenhová. És akkor délután meg már lefektetett bennünket a nagymama aludni.”

Interjúalanyom azon megéléséről mesél, amikor a szülők elfoglaltságából adódóan nem volt lehetőség olyan rugalmasságot átélnie szülei, illetve nagyszülei részéről, hogyha hibázik, az könnyen megbocsájtható. Szigorú szabályokat kellett betartaniuk már kicsiként is.

„A szüleimmel nem voltak nagyszülők, az édesapám családi házában laktunk. És édesapámnak meghaltak a szülei. Az volt a családfenntartó. Én korán meg tanultam kapálni (nevet). Már 13 éves koromban pici gyerekkoromban vittek. Mert nem volt, hogy kire hagyjanak.”

„Hát úgy ketten nem szoktunk már mezőn lenni. Vagy mindannyian, vagy pedig hát legtöbbször ugye anyámmal dolgoztam együtt. Apám vagy szántott, vagy vetett, vagy olyan dolgot csinált, amit mi nem tudtunk, mi meg kapáltunk. Esetleg együtt szedtük a krumplit, meg a cukorrépat, ilyeneket együtt dolgoztunk. Meg kendert gyűltünk.”

„Meg kellett tanulni etetni a csirkéket, a disznókat. Én már negyedik osztályos koromban meg tanultam tehenet fejni, a kacsáknak kellett vágni a répalevelet vagy csalánt. Kellett a mamának segíteni, ha nem mentem a határba anyuékkal.”

A hölgyek visszaemlékezési által mi is láthatjuk, hogy már nagyon korán be kellett segíteniük a házimunkába a kislányoknak. Így gyerekkorban már átérezhették a munka kötelességét. A külső környezet, valamint a társas interakciók által ezekben a kislányokban olyan egyéni identitás bontakozhatott ki egyrészt a kialakult élethelyzet, továbbá a kulturális elvárások hatására, hogy minél előbb elsajátítsák a majdani háztartásbeli szerepkörüket (Simonovits, 1992).

„Én úgy emlékszem, anyámék is közösen döntöttek mindenről, de mink is közösen döntöttünk mindenről. Mindent megbeszéltünk mindig, hogy most ezt vennénk, vagy azt vennénk, vagy erre költünk, vagy arra költünk. Mindig mindent.”

„Mindig együtt beszéltek meg, hogy mit vesznek, hogy mire van legjobban szükség.”

„Szülők választottak általában, és vagy tetszett, vagy nem tetszett. Úgy adták férjhez a lányokat, hogy nekik legyen jó. Ne annak a lánynak legyen jó, hanem a szülőnek legyen jó. Sajnos így volt. És a föld a földdel házasodott. Itt Szántón nem mondhatni annyira. De például Ozorán, Szakcsón, a föld a földdel házasodott. Nem számított, hogy az a lány milyen, vagy a fiú el akarja venni, vagy nem akarja? Vagy a lány hozzá akar-e menni, vagy nem? Ha valahol föld szomszédok voltak, volt nekik egy sorban mondjuk tíz hold, a szomszéd lánynak ugyanúgy, akkor azoknak össze kellett házasodni, hogy több legyen. Tetszett, nem tetszett.”

„Én se akartam hozzámenni az udvarlóhoz, mert nem akartam, sehogyan se. Akár hányszor együtt, mindig elzavartam, elküldtem. Akkor a néném volt a küldönc, akkor az mindig jött, már meg te bűdös lány, elzavartad az udvarlót! Na, akkor anyu már meg, hogy mit csináltál te lány? Mondtam, menjen a francba! Utána jött, csak olyan erőszakos volt, mint a piaci légy. Nem lehet ettől megszabadulni.”

Az alanyok azon megéléseit mutatja be ez a pár idézettöredék, hogy a szülők konszenzust kötve együtt döntöttek minden komolyabb, mérlegelést igénylő dologról. Azonban amikor lányaik is érintettek voltak ezekben, az ő számításaikat nem vették figyelembe, így kizárólag az engedelmisség maradt nekik. Szépen kirajzolódik, hogy a szülők konszenzust kötve egymás között igyekeztek olyan társat találni gyermekük mellé, ahol hasonló normák szerint éltek, amely a pénz fontossága mellett a társadalmi hierarchián is alapulhatott. Itt érvényesülhet a szociális identitás eszményének fontossága, miszerint ugyanabba a csoportba tartozó személyeknél a pozitív megerősítések hatására létrejöhet a csoporttal való azonosulás és az összetartozás érzése, amelyek a közös normakeretek biztosíthatnak. Akik a társadalmi csoport elvárásainak nem felelnek meg, ott megjelenhet az intraperszonális csoportok közötti különbségtétel (Liu és Turner, 2018).

Az egyéni hatások azokat a történeteket sorakoztatják fel, amikor az interjúalany az eddigi normákat felülírva, újakat alakít ki, ezzel megváltoztatva élettörténetét.

„– Hallottam ilyenről is, hogy amikor a fiús házba beköltözik a menyecske, akkor általában nagyon sokszor istállóban laktak, mert annyian voltak. – Hát mink is oda kerültünk volna, csak én mondtam, hogy én nem alszok istállóban, aztán akkor elmentünk arra föl (a lányos házhoz lakni).”

„– És számított önöknél az, hogy például, hogy fiú szülessen elsőnek? – Nem. Gyerek az gyerek. Ha fiú, ha lány. Arról sose volt szó, hogy fiú legyen, vagy lány legyen, vagy hogyan lenne jobb, arról nem volt sose szó.”

„Nem volt akkor ilyen. Te szerinted volt akkor ilyen, hogy az öregek alakítsák a fiatalok életét? Nem.”

Azt láthatjuk, hogy újraírva az elődök életszokásait, új szabályrendszert alakítanak ki maguknak az interjúalanyok, amelyek segíthetnek abban, hogy közelebb kerülhessenek ahhoz az élethez, amelyet élni szeretnének. Az egyének újra át tudják gondolni addigi kollektív megismeréseiket, ha sikerül nekik annyira távol rugaszkodniuk az általuk megismertetett evidenciáktól, amelyek szerint eddig éltek. Mindez autonómiával ruházhatja fel őket, így emancipált reprezentációkat hozhatnak létre csoportjukban kellő nyitottság birtokában (Höijer, 2011).

Főtéma: Más emberekkel való kapcsolat

A más emberekkel való kapcsolat főtémán belül ez a 2 altéma emelkedett ki: a férjével való kapcsolat és a férje családjával való kapcsolat.

A férjével való kapcsolat során a vizsgálatban részt vett személy életútjának azt az aspektusát vizsgáltam meg, amely a megismerkedésüktől hatott az egyén életére.

„A takarítás, vagy ilyenbe a papa {férje} sose segít be, vagy ilyen dolgokba. Meg hát mindig újabb munkahelye is volt, énnekem ezek szerint nem lehetett olyan munkahelyem, mert mondom 15 évig őket {anyósáék} takarítottam, aztán hát én csináltam itthon mindent. Az állatokat ettettem, vagy arra se emlékszem, hogy a papa valamikor, még mikor hízót neveltünk, hogy egy vödör moslékot elvitt volna.”

Itt azt láthatjuk, hogy a háztartásbeli normatívák szerint a nő egyedül látta el a feladatokat, amíg férje volt a fő kenyérkereső. Továbbá az anyai gondoskodó attitűdöt a

feleségnek a család több tagjára is ki kellett terjesztenie. Ez viszont azt a megélést adhatta az alanynak, hogy egyedül kellett megbirkóznia mindennel. A férj ilyen szempontból periférikus helyet töltött be a háztáji dolgok terén, ezzel autoritást engedve feleségének. A kultúra által diktált szokások miatt így már a lányok kora gyerekkoruk óta folyamatosan készítve lettek ezen feladatkörükre (Michaelson & Goldschmidt, 1971).

„Nem mehettem el vele {férjével a házasság előtt} sehova kettesben, csak a bálban találkozhattunk, de ott volt a szülői kíséret.” „Amikor jött hozzám a házhoz, édesanyám ott állt a pítarban és nézte, megvárta, míg el nem ment.”

„Mi választhattuk ki egymást a bálba, nem volt kényszerházasság a miénk, hanem szerelemből.”

Az interjúalanyok abba a társadalmi csoportba tartoztak, ahol a csekély vagyonuk miatt nem kényszerültek előre elrendeltetett házasságra. Ennek ellenére a rendkívül fontos értéküket, a szűziségecsüket anyjuk védte. Itt is láthatjuk, hogy a szociális reprezentációk dinamikusan változtathatók, és hogy csoportonként eltérő elvárások mentén szervezhetik a csoporttagok szemléleteiket. Ugyanis itt nem érvényesíthetik a kényszerházasság elvét. Azonban a szűziség mindkét morális keretben szerepel – szegényeknél, gazdagoknál egyaránt (Lewis, 1949).

A férjével családjából való kapcsolat azokat a működésmódokat tükrözi, amelyeket az alanyok át kellett vennie, meg kellett felelnie.

„Még mikor idekerültem, akkor is, mert az anyósom nagyon szeretett öltöztetni, meg mondtam már, hogy a fésűnyi, meg a legszebbet rámadni mindenképpen. Mindig, ha elmentem, mindenhova a legszebbet rám adni. Meg az nagyon szerette a rózsásat, nagyon szép rózsásat meghozatatta akárkivel.”

„Hát megmondták, hogy menjünk a mezőre velük. Mentünk kukoricát szedni, répát szedni, meg minden, ami jött sorba.”

„Tizenöt évig olyan, hogy a papát nyolc évig úgy ettettem, mert ilyen háborúban szerzett légnyomástól annyira remegett, hogy nem tudott enni.”,

A kutatási személyek történeteiben az látszik, hogy domináns szerepet töltöttek be anyósaik-apósaik életükben. Eleinte, amikor még kislánynak számítottak a fiús háznál, segítették és tanították őket, amit idős korukba viszonzottak számukra. A paraszti háztartásokban

általában a lány alárendelt szerepet kapott a többi családtagtól. Meg kellett tanulnia a család normakeretét, amelyeket a domináns félben lévő férj vagy annak szülei alakíthattak. Így az eddig lány családja által képviselt tekintélyelvűség általában megjelent az új családba házasodás után is (Michaelson & Goldschmidt, 1971).

Főtéma: Nővé váláshoz köthető fontos állomások

A Nővé váláshoz köthető fontos állomások főtémán belül ez a 2 altéma emelkedett ki: a menstruáció és a szexuális felvilágosítás.

A menstruációval és a szexuális felvilágosítással való kapcsolat során a vizsgálatban részt vett személyek többsége nem lett előre tájékoztatva arról, milyen változás történhet nemi életükben. Ez váratlan élethelyzetek elé állíthatta őket.

„És felkészítette egyébként az anyukája? Mondta, hogy ez mi?” „Igen, igen, ezt mondta, meg aztán ezt meg is csinálta előre. Csinált, hogy majd ez kell. Aztán mikor már éreztem, hogy valami változást éreztem, akkor csináltam, mert gondoltam, hogy akkor az lesz.”

„Hát titok volt mások előtt, mert hát persze nem mondtuk senkinek se el, de hát az se nem olyan volt, mint utána, ami volt, mert hát csinált nekem édesanyám ilyent. Nem voltak ezek a betétek, mint most.”

Nem mertem megmondani, mert nem volt róla szó. Elég hamar megbetegedtem, mert még úgy, régi iskolába jártam. Aztán nem tudtam, hogy mi az. Aztán ahová anyám összeszedte, akkor nem volt ennyi minden, akkor a kamrában volt egy nagy láda, a szennyeseket abba szokta beledobni. Apámnak bent volt az ünneplő inge, azt onnan kivettem, azt beleszőttem a bugyiba, a csupa vér lett, az az ing. Az anyu mikor megtalálta, nem vert meg azért, mert tudta, hogy meg kellett volna, hogy mondja. Aztán ugye nem, aztán azután csináltak nekem is, mert azoknak is szokott lenni. Én nem tudtam, hogy mi az ilyen hosszú, aztán fölötötték az ágyommal. Csak a papa szokta mondani, hogy a nyulak a palláson, mert oda szokták függönyözni, száradni, mikor kimosták. Azt akkor nekem is azután olyan csináltak, azután, már megmagyarázta anyi, hogy minden hónapban van, meg hogyan, meg akkor a kalendáriumban bevót jegyezve, hogy tudjak róla.”

„Nem. Nem voltam fölvilágosítva.”

„Miért titkoltuk volna?”

„Akkoriban nem voltak olyan dolgok, mint most, hogy tampon, betét, vagy valami.”

„Nyűg volt.”

Az interjúban résztvevők egy része tabusított módon tudta meg nővé érésének egyik legfontosabb két állomását, amely a kellemetlenség mellett kiszolgáltatottság érzéssel is társulhatott. Ez összefüggésben állhatott azzal, hogy a kor szelleme igyekezhetett elfojtani a szexuális megnyilatkozások formáját a prűdéria mellett állva. Ebben a konszenzusban felnövés a közösség társas reprezentációinak minőségétől függhetett. Ennek ellenére jól látszik, hogy voltak olyan háztartások, amelyek más nézeteket vallva felkészítették lányukat nővé válásukra. Valamint az idősebb kortársaknak köszönhetően a szexuális felvilágosításról inkább onnan tudakolódtak a lányok (Bozóki, 1989; Michaelson & Goldschmidt, 1971).

Diszkusszió

Az IPA lehetőséget adott annak feltárására, hogy a koppányszántói nők identitásfejlődésük során milyen keretrendszereknek kellett, hogy megfeleljenek. A következőkben a kutatási feltevéseket végigmenve bemutatnám a kapott eredményeket.

Hogyan élte meg a vizsgálati személy a nőiségéhez köthető fontosabb életszakaszait?

Mint a fő kategóriákból kiderült, a legfőbb életszakasz a nők életében hasonlóképpen zajlott. Minden egyes szakaszt nagyban áthatja a környezet és a hagyományok kihatása, mely szerint a kis közösségben élők körülbelül egységes narratívákkal rendelkeznek (Bozóki, 1989).

Hogyan változott a vizsgálati személy viszonya a környezetében élő embertársaival nővé válása során?

Ahhoz, hogy ezek a sajátos világnézetből való szokások és hagyományok fennmaradhassanak ezeknek a 1950-60-as években felnövő fiatal lányoknak, így a felmenőiknek pozitív hozzáállással és büszkeséggel kellett rendelkezniük a normákkal, szabályokkal kapcsolatban. Ezek a pozitív megélések segíthették a világnézet fennmaradását és lányukra való továbbörökítésüket (Veres, 2017). Mégis azt detektálhattuk az idézetek során, hogy a lányok környezetében élők inkább „művelték” mindennapjaikban képviselt társadalmi és kulturális örökségeiket, amelyeket különböző absztrakt vagy tárgyi reprezentációkhoz kapcsolnak, mintsem verbálisan kifejezték lányuk számára a konszenzuson alapuló normák

alapjait (Höijer, 2011). Ezáltal a szántói lányok fejlődésük során úgy vehették magukra az egyes attitűdjeiket, amelyeket a társas környezetük megkívántak tőlük, hogy mint egy imperatív kötelességként leutánozták azokat. Ennek segítségével a kollektív identitás magukévá tételével egyben kialakulhatott egyéni és nemi identitásuk is, ezzel pedig felvehették azt a nézőpontot, amibe beleszülettek (Duveen, 1993; Howard, 1991).

Mit jelent a vizsgálati személy számára a nőiségének kialakulása szempontjából a népviselet?

A népviselet fontosságával a kutatás eddigi szakaszában nem találtam különösebb összefüggést, hiszen belső átélőként a kulturális jegyeknek eleget téve kezdték el ők is hordani ezeket a ruhadarabokat (Bozóki, 1989).

Mivel az iparosodás új életterületet nyitott meg a nők előtt, így megváltoztak munkakörülményeik is. Már nem pusztán az otthon háztartásban kellett megállniuk helyüket, hanem a szövetkezet rájuk osztott munkáin belül is. A nagy abroncsos ruhadarabok így jelentéstartamai így kissé leértékelődtek, hiszen már nem tudtak többé adaptívak maradni környezetükhöz. Látható, hogy a társas reprezentáció és az egyén folyamatos kölcsönhatásban vannak egymással, így, ha a környezet új interpretációval él egy hagyománnyal kapcsolatban, akkor az arról való gondolkodás az egyén életében is dinamikusan megváltozik (McKinlay és Potter, 1987).

Hogyan élte meg a vizsgálati személy az őt ért hatásokat?

Ezek a normák csak részben kerülhettek átírásra az olvasottak alapján, hiszen a kollektív identitás nagyban áthatja a szabályrendszerek átjárhatóságát. Nőiségükről nagyban árulkodnak tehát azok a kötelezettségek, amelyeknek meg kellett felelniük nekik is felmenőikhez mérten (Marmor, 2004). Azonban a külső őket ért tényezők támogatni tudták autonómia törekvéseiket, mivel a szocializmus hatására kinyílt az a zárt világ, amelyben addig a koppányszántóiak éltek. A táguló perspektívák új lehetőségekkel is kecsegtettek ezen nők számára, így kultúrájuk és a valóságról alkotott sajátos reprezentációik asszimilálódtak a külső világ elvárásaihoz. Ennek hatására identitáselemeik átrendeződhetnek és új elemekkel bővíülhetnek (Howard, 1991; Höijer, 2011).

Összefoglalva elmondható, hogy az interjúalanyok egész élettörténetét nagyban áthatták a kultúrából érkező hiedelemrendszerek, amelyeknek ők eleget is téve, egy adott sémát folytatva meg is feleltek (Marmor, 2004). Azonban az új reprezentációk alkotása életükben már sokkal rugalmasabb lehetett, mint elődeiké a külső hatások miatt. Ezért a kultúrán és ezáltal a szokásokon, hagyományokon történő változtatások sokkal szembetűnőbbek voltak. Az egyik

legnagyobb szimbólum, a bőruha elhagyása ezt alá is támasztja. Autonómiára törekvésük miatt így családi narrációik is megváltozhattak és gyerekeikre már egy szabadosabb értékrendet örökíthettek át a régi attitűdök mellett.

Kutatásom meglátásom szerint rendkívül fontosnak bizonyult abból a szemszögből, miszerint azt véltem felfedezni, hogy azoknak az egykori kulturális normáknak az alapja még mindig fellelhető a koppányszántói gondolkodási mintákban. Ahhoz, hogy megérthessük, miszerint működik identitásunk ezen része, előbb meg kell ismernünk ezeknek a hölgyeknek a történetét. Ezáltal szeretném a jövőben felkeresni azokat az idős néniket, akik még segíthetnek a téma feltárásában.

Kutatás korlátai

Egy limitációja a dolgozatnak, hogy csekélyebb számú mintával dolgoztam, de az idői nyomás és alany hiány miatt nem volt más lehetőségem. Az interjúk időtartama is elég hosszúra sikeredett, ugyanis a rövidebb időtartamú interjúk valószínűleg frissebb emlékezeti képességet biztosíthatnak az interjúalanyoknak. A hosszúság hátrányát érzékeltem a legépelési folyamat monotonitásában is. Ezenkívül a jövőben is igyekszem elkerülni azokat az eshetőségeket, hogy egy harmadik fél is részt vegyen az interjúban. Ezzel a törekvéssel megpróbálok semleges teret biztosítani az alany őszinte megnyitásának érdekében (Rác és mtsai., 2023).

**A 37. OTDK
PSZICHOLÓGIA ALSZEKCIÓ FELHÍVÁSÁNAK
2. SZÁMÚ MELLÉKLETE**

NYILATKOZAT
mesterséges intelligencián alapuló szövegíró eszközök használatáról

Nyilatkozni az OTDT online rendszerben szükséges, jelen dokumentumot nem kell külön feltölteni oda!

A pályamunka szerzőjének neve:	Orsós Liza
A pályamunka címe:	A nőiség narratívái az 1950-60-as évekbeli Koppányszántón Narratives of feminity in Koppányszántó during the 1950-60's

Nyilatkozom, hogy a 37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia Pszichológiai Szekciójába benyújtott pályamunkám megírása során mesterséges intelligencián alapuló szövegíró eszközöket

használtam / nem használtam.

Nyilatkozom, hogy a 37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia Pszichológiai Szekciójába benyújtott rezümém megírása során mesterséges intelligencián alapuló szövegíró eszközöket

használtam / nem használtam

a rezümé angol nyelvre való lefordításánál, amit aztán sajátkezűleg javítottam a nyelvezet és az olvashatóság szempontjából.

Nyilatkozom, hogy a dolgozat szakmai, tudományos tartalmát, az abban szereplő minden közlést, állítást, megállapítást, véleményt, következtetést sajátomnak ismerem el, ezek a dolgozat szerzőjeként szakmai álláspontomat pontosan tükrözik, a szöveg egészéért és annak minden eleméért felelősséget vállalok.

Kelt. Koppányszántó, 2025. 01. 14.

Orsós Liza

Irodalomjegyzék

(Eatough, V., & Smith, J. A. (2017). Interpretative phenomenological analysis. *The Sage handbook of qualitative research in psychology*, 193-209.)

Duveen, G. (1993). The Development of Social Representations of Gender. *Papers on social representations*, 2, 171–177.

Greenfeld, L., & Eastwood, J. (2009). National identity.

Howard, G. S. (1991). Culture tales: A narrative approach to thinking, cross-cultural psychology, and psychotherapy. *American psychologist*, 46(3), 187.

Howard, G. S. (1991). Culture tales: A narrative approach to thinking, cross-cultural psychology, and psychotherapy. *American psychologist*, 46(3), 187.

Höijer, B. (2011). Social representations theory. *Nordicom review*, 32(2), 3–16.

László, J. (2003). Történelem, elbeszélés, identitás. *Magyar Tudomány*, 163(1), 48–57.

Liu, Q., & Turner, D. (2018). Identity and national identity. *Educational philosophy and theory*, 50(12), 1080–1088.

Makovics, Z. (2023). Feltáró interjú Koppányszántóról.

Marmor, J. (2004). Changing patterns of femininity: Psychoanalytic implications. *Journal of the American Academy of Psychoanalysis and Dynamic Psychiatry*, 32(1: Special issue), 7–20.

McAdams, D. P., & McLean, K. C. (2013). Narrative identity. *Current directions in psychological science*, 22(3), 233–238.

McKinlay, A., & Potter, J. (1987). Social representations: A conceptual critique. *Journal for the theory of social behaviour*, 17(4), 471–487.

Michaelson, E. J., & Goldschmidt, W. (1971). Female roles and male dominance among peasants. *Southwestern Journal of Anthropology*, 27(4), 330–352.

Rácz, J., Karsai, S., Tóth, V., & Pszichológiai, D. (2023). Kvalitatív pszichológia.

Smith, J. A. (2011). Evaluating the contribution of interpretative phenomenological analysis. *Health psychology review*, 5(1), 9–27.

Veres, V. (2017). A nemzeti identitás érzelmi megélése a társadalmi, szocializációs háttér kontextusában, a kolozsvári magyar egyetemi hallgatók körében.

Wagner, W., Duveen, G., Farr, R., Jovchelovitch, S., Lorenzi-Cioldi, F., Marková, I., & Rose, D. (1999). Theory and method of social representations. *Asian journal of social psychology*, 2(1), 95–125.

Mellékletek

Nőiség és népviselet interjúkérdések

Kutatásunk témája a nőiség változása és amin ez nyomon követhető lehet, véleményünk szerint, az a népviseletünk.

Amíg vissza tud emlékezni, kérem mesélje el az Ön, az anyukája, esetleg a nagymamája idejében milyen volt a nők helyzete és ezzel együtt hogyan jelent meg a bőviselet fontossága!

Gyerekkor

- Először kérem meséljen a gyermekkoráról? Hogyan, kikkel életek? Többgeneráció élt együtt Önöknél?
- Hogyan teltek a mindennapok, kivel szokta azokat töltöni?
- Mennyire volt lehetőség arra, hogy összejárjanak a korabeliekkel játszani? Ha igen, fiúk és lányok együtt játszottak vagy külön a két nem? Vagy inkább otthon szokott lenni akkoriban? ~ *ovi nincs*

Lánykor

- *Az édesanyja és a nagymamája mit jelentett Önnek lánykorában? Miket csináltak együtt, tanítottak?*
- *Az Ön meglátása szerint milyen volt az édesanyja, nagymamája gyerekkora, lánykora, menyecskekora? Mit gondol, mennyiben volt eltérő a sajátjától? Az ő szerepük hogyan mutatkozott be, ha például volt egy lánygyermek, az unokája, és hogyan tudott részt venni az életében úgy, ahogy lassan nővé cseperedett?*
- *Az édesapja mennyire vett részt az Ön életében, mit jelentett Önnek? Milyen kapcsolatban volt az apjával? Milyen volt a szerepe akkoriban egy apának?*
- *Ön szerint mi volt a vízválástója annak, hogy lassan eladó sorba került egy lány a maga idejében? Önnel hogyan történt ez?*
- *Volt-e arra utalás, hogy meg fogja-e kapni az első bőruháját? Ennek milyen jelentést tulajdonított? Milyen érzéssel töltötte ez el?*
- *Milyen érzés volt először bőruhában lenni? Hány éves volt ekkor?*
- *Annak, hogy megkapták a bőruhát, volt köze esetleg ahhoz, hogy már olyan korban élt, hogy már lehetett párt találni lassan Önnek? Milyen alkalomra esett, amikor először bőruhába öltöztették Önt?*
- *A pufándli, kötény viselésének volt valami jelképe Ön szerint? Mit akartak vele láttatni Ön szerint? Milyen szerepe volt?*
- *Ön szerint mi volt az első jel egy lánynak, hogy lassan nőnek számít?*
- *Az, hogy egy lánynak megjött az első menzese, számított valami nagy dolognak, minek tulajdonították?*
- *Stafíring összeállítása hogyan történt? Hány éves kortól készítették és kik? Tudta a jelentőségét már egészen fiatalon? Milyen érzést keltett Önben?*
- *Milyen népszokások voltak, amiket még gyerekkorban játszottak fiúk és lányok, de már a szerelmet, felnőtt képet jelképezhették? ~ locsolás, Luca napi gombócfőzés, korbácsolás, májusfa*
- *Az iskola mennyire volt egy lánynak megengedett és mikortól inkább? Mi befolyásolta?*

Udvarlás

- *Az első bálós eseményen való részvétel mennyire volt egy sorsfordító pillanat az Ön életében? Izgalommal várta, hogy először bálba mehessen?*
- *Milyen előkészület volt rá? Miért? Milyen ruhában ment?*
- *Mennyire volt Önnek fontos, hogy szép bőruhája legyen? Miért?*
- *Hogyan szerezték be? Vették vagy továbbörökítették?*
- *Mennyire volt a divat fontos akkoriban? Sokan megpróbálták követni? Volt lehetőségük követni a divatot Önök?*
- *Ki diktálta, mi által tudták követni a divatot? Ön hogyan tudta követni, miből tudta finanszírozni a divat változásait? Mi volt a motivációja, hogy kövesse a divatot?*
- *A ruhán meglátszhatott egy lány családjának anyagi helyzete? Mi mutatta ezt meg?*

- Akkor már ismerkedhettek a fiúkkal? Milyen mértékben engedték ezt? Hol tudtak még ezen kívül ismerkedni?
- Volt-e ilyen, hogy előre el volt rendeltetve, hogy neked kihez kell hozzámenni és akkor már úgy szervezték, hogy na akkor ott ti együtt lesztek?
- Ha megvolt az első bálja, elkezdődött az udvarlási időszak?
- Mennyi ideig tartott ez és miből állt? Milyen udvarlási szokások voltak? Milyen szabályok, szigor kísérte az udvarlást?
- Milyen érzés volt, amikor udvaroltak Önnek?
- Ez már a jegyességet is jelentette?
- Mennyire tájolták be a szülei, kihez mehet majd feleségül?
- Mi alapján választottak? Igyekeztek hasonló rangúhoz, származásúhoz hozzáadni Önt, a saját közegükből választani?
- Mennyire házasodtak távol a falutól és falun belül?
- Lehetett beleszólása Önnek, kinek szeretne a felesége lenni? Volt olyan, hogy szerelemből házasodás?
- Valamikor megváltozott Ön szerint, hogy szegény a szegényhez, gazdag a gazdaghoz?
- Miket lehetett már együtt csinálnia egy jegyes párnak? Mennyire lehetett szabadon, felügyelet nélkül lennie egy lánynak?
- Az eljegyzésre adtak egymásnak valami jelképes ajándékot a fiú és a lány? Hogy volt egy eljegyzés?
- Mesélne nekem a kommandálásról, arról, mi volt az a kor, amíg férjhez illett menni egy lánynak és mikortól számított vénlánynak? Vajon miért pont ezek a korok szerint gondolkodtak, mi állhatott a háttérben?

Házasság

- Hány éves volt, mikor férjhez ment? Ön szerint ez a kor mikor kezdett kitolódni, és minek a következményeként?
- Az esküvőn hogyan jelent meg a bőviselet, miben házasodtak? + menyecskekeruha
- Mennyire volt meghatározó az Ön életében, mikor éjfélkor a fejére került a pille? A pille milyen jelentőséggel bírt Önnek? Meddig viselte, milyen gyakran? Szerette hordani?
- Milyen volt felkészülni az esküvőre, akár tárgylagosan, akár lelkiileg? *Egy lánynak lelkeikben mit jelentett egy ilyen nap? Mekkora változás volt, megpróbálták-e felkészíteni az édesanyák, nagymamák például?*
- *Mennyire volt meg a kettőség, hogy az eddigi nagy szigor ellenére most már egy férfi mellett kell feküdnie, kelnie?*
- *A nászéjszaka abban az időben más volt, mint most? Nem utaztak el?*
- *Mi történt az esküvő után?*
- Oda költöztek a fiú családjához? Milyen érzés volt elválni a családjuktól és a fiú családjához költözni?
- Mennyire volt hazajárnia a saját családjához?
- Mennyire volt a fiú családja akkor már minden alakítója? Mibe lehetett beleszólása a fiús háznál?
- Milyen jelentősége volt az anyósának az Ön életében?
- Nőnek mekkora szava volt a házban, akár a lánynak, anyának, nagymamának?
- Miért kaphatott tiszteletet a házban egy nő? Milyen tudásért?
- A vezetéknev továbbvitelének fontossága, egy nő megtarthatta-e a leánykori nevét házason is?
- A különbség mennyire számított?
- Hogyan tudták egymást megszokni —> milyen lehetett szeretett társal és nem azzal megszokni egymást?
- Megengedett volt akkoriban a válás? Ha valaki nem szerette azt, akihez hozzá kellett mennie, a kívüllág felé ezt kinyilatkoztathatta?

- Mennyire készítették fel mind tudásátadásba – hogy hogyan kell vezetni egy háztartást – és lelkiileg?
- Hogy teletek a mindennapjai feleségként? Szerette ezt? Otthon volt vagy dolgozni járt, Mit viselt a mindennapokban?

Anyává válás

- Milyen volt anyává válni?
- A nem számított az esőszülőtnél?
- Milyen mintát hozott Ön otthonról, több testvére volt? Több gyermeket szerettek volna, vagy csak egyet? Miért úgy döntöttek, vagy csak így alakult? Mit jelentett akkoriban az egykeség és a sok gyerek?

Ruha

- A templomba való felöltözés milyen volt, mit viseltek?
- Mit gondol, a gyöngyösbokréták a ruha elhagyása után milyen céllal indulhatott?
- Ön szerint mi okozhatta a szoknya rövidülését, ami kb. 1910-től elkezdődött?
- Ön mit gondol, a péntő csipkéje kilátszódnak a szoknya alól? ~ felhívás Milyen jelentése lehet a péntőnek?
- Milyen alkalmakra vettek fel bő ruhát? Mik voltak ezek? A bőruha mit képviselt? ~ Ünnepi ruha
- Miért alakult ki a mellény? Mit tud róla?
- Szántón a női viseletbe a színek mit jelképeztek? Milyen színek voltak fellelhetők?
- Hogy hordta a haját régen? Mennyire volt megengedett a kiengedett haj? Fontos volt a hosszú? Hogy változott a haj viselése az idősödéssel? Mit jelképezett a haj? Mit jelképezett Önnek a szép haj? Mennyire volt fontos Önnek, akár kifelé mutatva, hogy látszódjon, hogy egészséges? Mennyire szabadott megmutatni?
- Mennyire voltak fontosok az ékszerek?
- Mennyire látja azt, hogy a mai fiatalok érdeklődnek-e a régi hagyományaik, szokásaik, a népviselet iránt itt Szántón?
- A népszokások, népdalok segítettek átélni, feldolgozni az érzelmeiket?

Vallás

Az elsőáldozás, bér mátkozás nagyobb vallási jelentőséggel bírt annál, hogy az egyházi esküvő feltétele is?

A vallás mekkora szerepet játszott az életükben? Misére milyen gyakran járt, kivel? Hogy volt illendő templomba menni? Amikor anya lett, átültette ezt a gyerekének is?

Időskor

- Milyen volt egy idősebb asszonynak a viselete, miben változott a menyecskejéről? Milyen korban számított valaki idősebbnek?
- Mennyire más Önnek az időskora, mind az édesanyjának, nagymamájának volt?
- Ön szerint milyen változás történt egy nő életében a 80-90-00 években az Ön lánykorához képest? ~ válás, munka

Rendszerváltás

- Hogyan változott meg az életünk a Rákosi és Kádár korszakban? Ön szerint ez az időszak, a TSZ-ek megjelenése mennyire volt hatással a családok szokásaira, mindennapjaikra, az emberi kapcsolatokra, a munka hogyan változott meg, különösen egy nő életében? Mennyire változtatta meg a vallásos életet? Hozott ez az időszak a ruhában változást? Kb. meddig hordtak bőruhát az asszonyok és mikor vetkőztek ki? Mi lett a bőruha helyett?
- Ha egy nő beállt dolgozni, mennyire változtatta meg a családja életét?
- Szabadabbak lettek a nők, hogy dolgozhattak? Mekkora volt a társadalmi megítélésben a szakadék az között a nők között, akik napszámba dolgozta vagy háztartásbeli voltak és akik például a TSZ irodán dolgoztak? Ha akkor már nem hordtak bőruhát, milyen külső jegyben különböztették meg magukat? ~ Kőpuder, rizspor